

VASI V USTJU BREBOVNICE

V dolnjem delu doline Brebovnice, ki se pri Gorenji vasi z južne strani odpira v Poljansko dolino, so našle prostor štiri vasi: Dolenja Dobrava, Gorenja Dobrava, Dobravšče in Todraž.

Pokrajina

Imena prvih treh naselij kažejo, da stojе na ravnem svetu, kjer je nekđaj rasel gozd, morda hrastov (dobov). Od Gorenje vasi oziroma od njenih sestavnih delov Sestranske vasi in Trat jih loči močvirnat svet ob reguliranem potoku Mihevku, imenovan Blata. Na zahodni strani obrobľajo dolino Brebovnice obronki Žirovskega vrha z Debelim brdom, na vzhodni strani se tik iznad potoka Brebovnice precej strmo vzdigujejo bregovi Ajdovega (po poljansko Jejdovega) brda in Rebri (513 m), Urbanskega hriba (590 m) in Črne gore (611 m). Ker so naplavine Sore in potokov z Žirovskega vrha Brebovnico odrinile pod te bregove, so na njenem desnem bregu le ponekod majhne krpe ravnega sveta. Samo pri izlivu Potoške grape, ki je izpod Zadobja, Bačen in Kremenika naplavila majhno ravnico ter odrinila Brebovnico na zahodno stran, je na desnem bregu toľiko ravnega sveta, da stojita tam dve domačiji Todraža (št. 1 in 2). Glavni del ravnega, obdelovalnega sveta, imenovanega Prod, V prodeh, se vleče ob levem bregu Brebovnice. V žlebastem dolinskem delu v Todražu se ravnica pojavľja še v dveh krpah, pri rudniku urana na levem in pri gornjih todraških hišah na desnem bregu.

Med Blata in Prod moli samo 5 m visoka polica, na kateri stoji Dolenja Dobrava, iznad te pa se vzdiguje kakih 30 m višja polica, ki se zložno vzpenja proti Karlovški grapi v Žirovskem vrhu, kar da slutiti, da jo je nasul Dršak s svojimi pritoki in je torej vršaj iz ledene dobe. Na njej so domačije Dobravšč in obdelovalni svet Ravne dobrave in Kobilce.¹

Blata in dno doline Brebovnice in Potoške grape so mlada naplavina, ki jo je nanesla voda. Police, ki jih zavzemajo Dobre in Dobravšče, so ostanek nekdanjega dolinskega dna, v katerega so tekoče vode poglobile svoje struge, ob kraju pa pustile nekaj stare ravnice. Na vznožju Žirovskega vrha gledajo na površje permjski skrilavci in peščenci. V sivih permjskih peščencih nastopa uranova ruda. Tudi Ajdova reber nad izlivom Brebovnice je iz enakih skrilavcev. Reber in Urbanski hrib ter severozahodni del Črne gore so sestavljeni iz gornjetriasnega dolomita. Oba bregova nad gornjim delom Todraža pa sta iz srednjetriasnih rabeljskih skladov.² Skrilavci in peščenci so pokriti z de-

Gorenja Dobrava od Mežnarja, na levi vršaj Dršaka, na njem Dobravšče. (Foto Fr. Planina)

belejšo glinasto zemljo, dolomit in apnenci s tanjšo plastjo prsti. Apnene sklade so ponekod načeli s kamnolomi, dolomit, ki se kruši v drobne koščke, izkoriščajo v nekaterih peskokopih za posipanje poti (nad Mežnarjem pri Sv. Urbanu). Vse bregove pokrivajo mešani gozdovi, le nekaj položnejših pobočij so iztrebili za laze, kot so Plese, Homcova tratna in Janezov požar v Ajdovem brdu.

Po dnu doline teče Brebovnica ali Brebovščica in se med Blati in Vrbjem izliva v Soro. Tilk pred izlivom ji priteka z leve čez Blata Mihevk, ki izvira za Debelim brdom nad Dobravščami. Izpod Žirovskega vrha teče razen manjših potokov Dršak in se V prodeh na Gorenji Dobravi izteka v Brebovnicu. Z desne je večji pritok le Potoška grapa ali Potoščica. Drugi pritoki so tako neznatni, da domačini zanje niti imena nimajo in govorijo le o grapi ali grapici.

Vasi, hiše in gospodinjstva

Pred dobrimi sto leti — leta 1869 — so v teh vaseh naštel 56 hiš, i. s. na Dolenji Dobravi, ki ji je tedaj pripadal še zaselek Dobravšče, 34 hiš, na Gorenji Dobravi 16 in v Todražu 6 hiš.³ Poleti 1975 je bilo 80 naseljenih hiš, to je 43 % več kot pred sto leti. Najbolj je naraslo število hiš na Gorenji Dobravi, kjer jih je 29 ali 81 % več. Na Dolenji Dobravi jih je zdaj 31, na Dobravščah 14, skupaj 32 % več. V Todražu jih je 6, kakor pred sto leti.

Dolenja Dobrava se začne v klancu asfaltirane ceste z Blat na nizko teraso, kjer prva hiša še spada v Gorenjo vas, njena soseda pri Jurenčkovem Francetu pa nosi številko 1. Glavni del vasi je ob cesti in na pomolu terase, kjer stoje tri največje kmetije: pri Homcu št. 21, pri Janezu št. 9 in pri Žgaj-

Dolenja Dobrava z Dobravšč. (Foto Fr. Planina)

narju št. 22. Gruča novih hiš stoji pod klancem ceste na Dobravšče, med njimi hiša Krušnikovega Toneta št. 33, ki je največja hišna številka v vasi. Številki 30 in 32 manjkata. Ločeno stoji še gruča hiš na Mrzliku, to je ob cesti proti Gorenji Dobravi, kjer priteka z Dobravšč Petrova ali Filipova grapca. Tam so hiše kovača Karlovškega Petra št. 25, gostilna št. 24 in pri Kovaču št. 23, ki je zadnja hiša Dolenje Dobrave. Ob Brebovnici je na levem bregu domačija pri Sivcu št. 26, na desni strani v bregu pa pri Dominiku št. 27, pri Jurju št. 28, pri Mili št. 29 in opuščena Matečkova hiša, zdaj prenovljena za vikend.

Večina vaških hiš ima domača imena, predvsem po nekdanjem ali po sedanjem gospodarju, seveda ne po priimku, ali po ledini, kjer hiša stoji. Razen že imenovanih naštejemo še naslednje: št. 2 na Kosovcu, 3 pri Očancu, 4 pri Jurenčku, 5 pri Očancovem Janezu, 6 na Obrunk, 7 pri Šepcu, 8 Janezova bajta, 9 pri Janezu, 10 pri Fojkarju, 11 pri Jerebu, 12 pri Kozarétu, 13 pri Martinu, 14 pri Severju, 15 pri Sokovem Venceljnu, 16 pri Anžajevcu, 17 pri Vovšarčku, 18 pri Slavkotu, 20 pri Krušnikovem Frencu, 31 pri Kovačevem Frencu.⁴

Vas ima električno napeljavo in vodovod s Trebije. Tik ob Brebovnici je pod Rebrom (pravilno bi bilo pod Rebrijo) izvrsten studenec Zviršek, ki je pozimi in poleti precej enake temperature. Pripovedujejo, da je v rebri podzemsko jezero, saj so potisnili v izvir lato in niso dosegli konca. Od pastirice, ki je svoj čas pasla ovce na Rebri, je iz izvira prišla ruta (peča). Pravijo tudi, da iz izvira prihajajo črne ribe, ki se potem zadržujejo nad Sivcovim jezerom.⁵ Vode Zvirška ne morejo napeljati v hiše, ker je izvir prenizko, le malenkost nad nivojem Brebovnice. Ta je v višini okoli 395 m, medtem ko večji del vasi stoji med 400 in 410 m nad morjem.¹

Gorenja Dobrava se s posameznimi hišami veže na Dolenjo Dobravo. Glavni del vasi sta dve gruči hiš, postavljeni od ceste pod breg Ravne Dobrave in ob Dršaku. Nekaj domačij je na desni strani Brebovnice v nadmorski višini 402 m, najvišje stoji Mežnarjeva (št. 20) na prevalu 521 m med Urbanskim

hribom in bačenskim Hrastnikom. Zadnja hiša Gorenje Dobrave št. 26 pri Lojzi je že bližnja soseda todraških domačij.

Hiše imajo tale domača imena: št. 1 pri Vrbanu, 2 Martinc, 3 pri Povlétu, 4 pri Jožetu, 6 pri Čadežu, 7 pri Petraču, 8 pri Sokovi Angeli, 9 pri Viktorju, 10 pri Tonetu, 11 pri Petračku, 12 pri Venceljnu, 13 pri Zogarju, 15 v Rabiš, 16 Počevnik, 17 Coklan, 18 na Povhovc, 20 Mežnar, 21 pri Podrén, 22 Župenk, 23 Ferjan, 24 Trohova Franca, 25 Jamrovč, 27 Zogarjev Franc, 28 Blaža, 29 pri Petračkinem Slavku, 30 pri Andreju. Pri Ferjanu sta naseljeni stara in nova hiša. Zogarjeva bajta 14 in hišna št. 5 sta podrti, Zgornji Povhovc št. 19 ni stalno naseljen.⁶

Tudi Gorenja Dobrava ima elektriko in vodovod s Trebije. Cesta Gorenja vas—Polhov Gradec, ki gre skozi Dolenjo in Gorenjo Dobravo, je do mosta čez Dršak, kjer se od nje odcepi vozna pot k Sv. Urbanu, v dolžini malone 2 km asfaltirana, naprej pa makadamska. Pot na Urbanski hrib gre čez Brebovnico ob izlivu Dršaka, mimo Počevnika in ob Povhovski grapi navkreber mimo Coklana in Povhovca, se v gozdu razširi in se čez travnike vzpenja do Mežnarja, kjer kolovoz zavije dalje v Bačne. H cerkvi na vrhu pa gre od Mežnarja steza, sprva po travniku, nato skozi gozd. Cerkev sv. Urbana ima na vzhodni zunanji steni gotsko fresko sv. Krištofa iz prve polovice 16. stoletja, v notranjosti gotski prezbitenij z rebri, figuralnimi konzolami in sklepniki ter tri zlate baročne oltarje. Ker je vrh hriba z vseh strani obrasel z gozdom, kljub izredno izpostavljeni legi od cerkve ni razgleda. Pač pa je lep razgled z Mežnarjevih travnikov, od koder se vidi Gorenja vas z okoliškimi vasi, Slajka, Makovce, Leskovca, Blegoš, Porezen, Hoč. Do Mežnarja pride tudi steza od prvih dveh todraških hiš v Potoški grapi. V bližini Mežnarja sta podzemeljski jami Kevdrc in jama za Hudimi lazi. V tej sta se leta 1944 skrivala polbrata sedanjih dveh prebivalk Mežnarjeve domačije, a so ju beli z bombami ubili ter odnesli njuno imetje, ki sta ga imela skritega v jami, med drugim priprave za klekljanje, s čimer sta preganjala čas v skrivališču.⁷

Gorenja Dobrava. (Foto Fr. Planina)

Osrednji del Dobravšč, zadaj levo Blegoš. (Foto Fr. Planina)

Dobravšče šele od zadnje vojne veljajo za vas, prej so bile zaselek Dolenje Dobrave. Štejejo 14 naseljenih hiš, ki so razložene po vegasti polici jugovzhodno od Dolenje Dobrave, s katere drži makadamska cesta od odcepa kraj Martinove hiše. Nad klancem prek ježi podobnega brega se cesta zravna na polico k prvim hišam v višini nekaj nad 435 m in se zložno dviguje proti grapi pod Karlovc, kjer stoji v višini okoli 475 m zadnja dobравška hiša. V Žirovskem vrhu se iz več grap zbirajo pritoki Dršaka, ki teče po južnem robu police. Po sredi police je zajedena struga Petrove grapice, ki se spodaj na Mrzliku izliva v Brebovnico. Pod Debelim brdom se po globokem jarku odteka potoček Štrufarica, ki se na močvirskem svetu pri vikend hišici znanega mojstra fotografije Vlastje Simončiča izliva v onesnaženi Mihevk. V jarek gornjega toka Mihevka dovažajo namreč smeti iz Gorenje vasi. Svet okoli Mihevku seveda ne spada več k Dobravščam.

Domača imena dobравških hiš so: št. 1 pri Soku, 2 pri Pucu, 3 pri Šoštariju, 4 pri Štrufarju, 5 pri Filipu, 6 pri Petru, 7 pri Vovšovcu, 8 na Ilovš, 9 pri Jaku, 10 pri Kozini, 11 na Repuš, 12 pri Matiji, 13 na Tramah, 16 pri Kozinčku. Hišo št. 14 so podrli, 15 pa rabi za garažo.⁸

Todraž zavzema dolino Brebovnice od Potoške grape nekaj več kot 1 km navzgor med Črno goro 611 m na vzhodu in Žirovskim vrhom nad Zalo 900 m na zahodu, ima pa v dolini le 4 naseljene hiše, dve hiši pa stojita v hribu. Med Trohovo hišo v dolini 417 m nad morjem in Črnogorčevo pod vrhom Črne gore v višini 605 m je skoraj 190 m višinske razlike. Dolina je tod zelo ozka. Brebovnica in cesta se držita sprva vznožja Črne gore (612 m) in je le na nasprotnem vzhodnem bregu ozka proga obdelovalnega sveta. Ob cesti je opuščen kamnolom apnenca. Približno v sredi med dolnjima in gornjima todraškima hišama so v vznožju Žirovskega vrha naprave uranovega rudnika, do njih gre cesta čez most. Takoj za tem se gozd z obeh bregov zgrne k cesti. Ko se spet odpre pogled na podolgasto dolinsko jaso, se Brebovnica primakne k zahodnemu bregu, ob njej je opuščena Kovačeva žaga in odcep stranske poti

Filipova hiša na Dobravščah. (Foto Fr. Planina)

k spodnjim kmetijam Žirovskega vrha. V dolini se pokažeta zgornji dve todraški hiši, njima sosedna hiša pa že nosi tablico Žirovski vrh nad Zalo št. 9.

Dolnji domačiji sta št. 1 pri Trohi, 2 pri Vrbanici, gornji št. 6 pri Kovaču, 7 pri Lukaču, v hribu pa št. 4. pri Črnogorcu, 10 na Medelenovšu. Hiše manjkajočih števil so opuščene.⁹

Stanovanjskih razmer nisem sam ugotavljal, zato navajam podatke uradnega popisa prebivalstva iz leta 1971¹⁰ v prepričanju, da v štirih letih ni tako bistvenih sprememb, da bi nam starejši podatki ne pokazali vsaj približne slike današnjih razmer. Prav tako uporabljam podatke navedenega popisa tudi za gospodinjstva, ker so v zvezi s stanovanji.

Stanovanj je bilo leta 1971 skupno 87, i. s. 33 na Dolenji, 34 na Gorenji Dobravi, 14 na Dobravščah in 6 v Todražu. Posebni sobi sta bili dve na Gorenji Dobravi, enosobnih stanovanj je bilo 12, dvosobnih 21, trisobnih 27 in štiri- ali večsobnih 25. Na stanovalca je prišlo poprečno 20,2 m² stanovanjske površine, na Dobravščah 17 m², na Dolenji Dobravi 19,7 m², na Gorenji Dobravi 21,1 m² in v Todražu 29,6 m², to je povsod več kakor pride poprečno v Sloveniji in v Jugoslaviji (glej Loške razglede 1974, str. 122). 37 ali 42 % stanovanj izvira iz časov do konca prve svetovne vojne, od tedaj do konca zadnje vojne je bilo zgrajenih le 9 stanovanj, od osvoboditve do 1960. leta 26 ali skoraj 30 %, po letu 1960 pa 15 ali 17 % stanovanj. Iz trdega gradiva je zidanih 82 stanovanj. Etnografsko zanimiva je lesena s slamo krita Filipova hiša na Dobravščah št. 5. 32 ali dobra tretjina stanovanj je že leta 1971 imela kopalnice, 69 jih je imelo električno razsvetljavo in vodovod in le eno je bilo brez inštalacij. Ker so tudi v zadnjih štirih letih nekaj gradili in prenavljali, so se navedene stanovanjske razmere gotovo še izboljšale. Vsa stanovanja v teh vaseh so zasebna lastnina, družbenih stanovanj tod ni. Geološki zavod je skušal kupiti neko hišo na Gorenji Dobravi, a mu ni uspelo. Za poslovne prostore pri rudniku urana ima postavljeno barako v Todražu.

Stanovanja za oddih so bila 1971. leta štiri, eno na Dolenji, tri na Gorenji Dobravi. Na Gorenji Dobravi sta imeli dve po eno sobo, tretje pa 3 sobe. Površina stanovanja za oddih na Dolenji Dobravi je znašala 40 m², vseh treh na Gorenji Dobravi pa 65 m².

Pri popisu leta 1971 so ugotovili, da je bilo na Dolenji Dobravi 43 gospodinjstev, na Gorenji Dobravi 35, na Dobravščah 15 in v Todražu 6, skupno torej 99 gospodinjstev. Z enim samim članom je bilo 24 gospodinjstev, z dvema 16, s tremi 11, s štirimi 25, s petimi 9, s šestimi 7, s sedmimi 5 in z osmimi 2. Sedem gospodinjstev je imelo po enega člana v tujini.¹¹ Po mojih ugotovitvah je bilo poleti 1975 število gospodinjstev in njihovih članov nekoliko manjše, kakor je razvidno iz naslednje tabele. Število gospodinjstev s 3,4 in 5 člani je nekoliko večje, z 1, 2, 6, 7 in 8 člani pa manjše. Osem članov ima le gospodinjstvo pri Filipu na Dobravščah.

Gospodinjstva leta 1975	Število članov								Štev. gospo- dinjstev	Skupno štev. članov
	1	2	3	4	5	6	7	8		
Dolenja Dobrava	9	3	4	10	9	1	1	—	37	125
Gorenja Dobrava	4	5	5	10	5	—	1	—	30	101
Dobravšče	1	2	4	1	1	3	1	1	14	59
Todraž	1	1	3	1	—	—	—	—	6	16
Skupaj	15	11	16	22	15	4	3	1	87	301

Podatke o oskrbi z vodo in o snagi navajam spet po popisu 1971:¹¹ 83 gospodinjstev je imelo vodovod v stanovanju, 5 na dvorišču, 1 vodnjak na dvorišču, 1 kapnico (v Todražu), 9 pa je dobivalo vodo iz studencev. Stranišča

Pogled z Blät na Zgajnarjevo in Janezovo domačijo na Dolenji Dobravi, zadaj Reber. (Foto Fr. Planina)

Uranov rudnik. (Foto Vl. Simončič)

z izpiranjem v hišno kanalizacijo je imelo 46 gospodinjstev, brez izpiranja v stanovanju 5, brez izpiranja na dvorišču 47.

Po viru dohodkov je bilo 9 gospodinjstev čisto kmetijskih, 17 mešanih, tj. takih, ki imajo dohodek tudi od kakke druge dejavnosti, 73 pa nekmetijskih. Poleti 1975 so bila med čisto kmetijskimi gospodinjstvi na Dolenji Dobravi 3 (Homec, Žgajnar, Jurij), na Gorenji Dobravi 2 (Mežnar, pri Lojzi) in v Todražu 3 (Troha, Vrbanica, Črnogorec).

Prebivalstvo

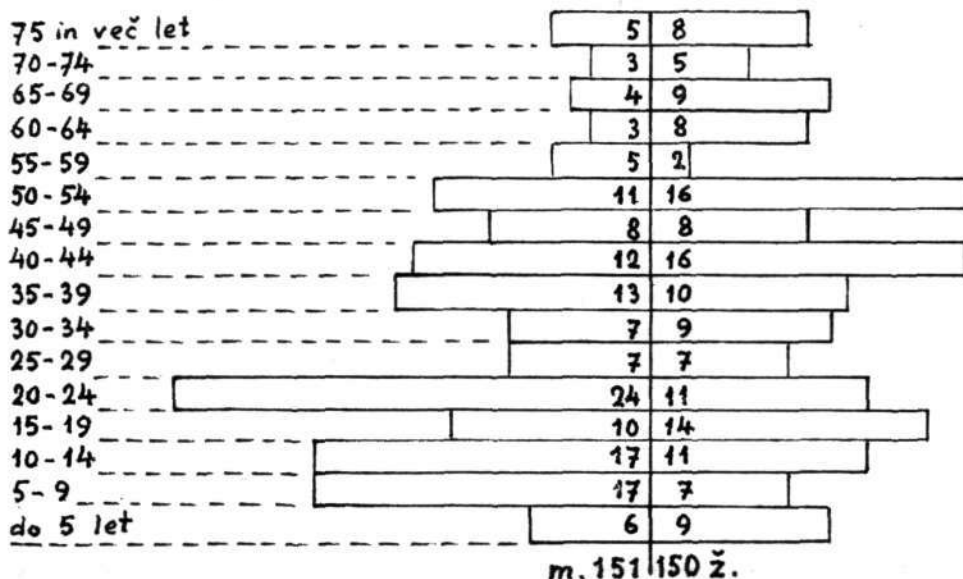
Poleti 1975 je na Dolenji Dobravi bivalo 125 ljudi, na Gorenji Dobravi 101, na Dobravščah 59 in v Todražu 16, skupaj 301 prebivalec. Tabela o številu prebivalstva skozi sto let kaže leta 1975 najmanjše število. Od štetja leta 1869 se je število rahlo dvigalo in leta 1900 doseglo višek — 368 ljudi. Nato se je stalno manjšalo in ob popisu 1953 doseglo nižek — 307 prebivalcev. Popisa 1961 in 1971 kažeta spet rahel vzpon.¹² Letošnje ugotavljanje po hišah pa je pokazalo 28 ljudi manj kot v letu 1971. Temu so vzrok odselitve nekaterih družin in tujih delavcev z juga. Popis 1971 je izkazal v teh vaseh 15 delavcev iz drugih republik, sedaj so še štirje, od teh sta dva moška poročena z domačinkama, ena ženska poročena z domačinom. Razen teh štirih so vsi drugi prebivalci Slovenci.

Število prebivalstva skozi sto let:¹²

	1869	1880	1890	1900	1910	1931	1948	1953	1961	1971	1975
Dolenja Dobrava	131	117	122	149	118	123	139	134	135	139	125
Gorenja Dobrava	108	122	121	104	112	113	86	88	98	109	101
Dobravšče	63	57	60	72	58	59	75	65	70	63	59
Todraž	36	46	52	43	54	41	28	20	15	18	16
Skupaj	338	342	355	368	342	336	328	307	318	329	301

Po spolu je med prebivalstvom lepo številčno ravnovesje — 151 je moških, 150 žensk. V Todražu je razmerje 8 : 8, na Dobravščah 30 : 29, na Gorenji Dobravi 48 : 53, na Dolenji Dobravi pa 65 : 60.

Starostna sestava (razvidna iz diagrama) je precej neenakomerna. Otrok, rojenih v letih 1971 do 1975, je malo. Deloma to pojasnjuje krajša doba (4 leta namesto 5, leto 1975 le do poletja). Razveseljivo je precejšnje število moških najbolj zgodnjih zrelih let od 20 do 24, ki jih zaposlitev v gorenjevaški industriji zadržuje na domačijah. Razmeroma malo je ljudi, rojenih v letih po osvoboditvi, in tistih, ki so bili mladi med osvobodilno vojno. Med starimi nad 60 let prevladujejo ženske (30 žensk, 15 moških). Med moškimi je najstarejši star 91 let (Dobravšče št. 10), med ženskami 86 let (Dol. Dobrava št. 6).

Starostna struktura prebivalstva

Od rojstva živi v rojstnem kraju 115 ljudi, 86 moških in 47 žensk. V druge kraje se poroča več žensk kot moških, ki prevzemajo domačije ali imajo zaposlitev v bližini. K rojakom domače vasi smemo šteti tudi tiste, ki so jih matere v zadnjih 20 do 30 letih šle roditi v porodnišnico v Kranj ali Ljubljano in so potem od dojenjskih dni živeli v domači hiši. V Kranju je bilo po zadnji vojni rojenih 49, v Ljubljani 26 otrok iz teh krajev. Teh ne smatramo za Kranjčane ali Ljubljančane, temveč za vaščane teh krajev. Tako je domači-

nov pravzaprav 190 ali 63 %, i. s. 111 moških in 79 ženskih oseb, drugi so priseljeni. Med priseljenci je največ ljudi iz teh krajev samih, npr. žena iz Todraža, poročena na Dolenji Dobravi. Razen obravnavanih štirih vasi sem vzel še bližnje vasi — Gorenjo vas, Brebovnico, Žirovski vrh in Bačne. Priseljenci od tod (npr. z Dobravšč na Dolenjo Dobravo, iz Žirovskega vrha na Gorenjo Dobravo) seveda niso tujci, temveč domačini. Takih priseljencev je 53, i. s. 18 moških in 35 žensk. Priseljenke so večinoma ženske, ki se primozijo iz ene vasi v drugo, in teh je več kot moških, ki se priženijo drugam. Isto velja za priseljenke iz bolj oddaljenih krajev Poljanske doline, ki jih je 23, medtem ko je priseljencev iz drugih krajev loške občine le 6. Iz Slovenije izven loške občine jih je 24, 12 moških in 12 žensk, iz drugih republik pa štirje, 3 moški in 1 ženska. K priseljencem ne moremo šteti edine osebe, ki je prišla iz tujine izven Jugoslavije, to je leta 1973 na Švedskem v zdovski družini rojeni deček, ki so ga starši ob vrnitvi prinesli domov na Dobravšce. Od priseljenih je velika večina prišla iz vasi, le trije izvirajo iz mesta.

Glede izšolanosti nisem sam ugotavljal podatkov in moram navesti ugotovitve popisa iz leta 1971,¹¹ ki pa v glavnem veljajo še za sedaj. V pošttev so vzeli osebe, stare nad 10 let. Teh je bilo 237, tj. 126 moških in 111 ženskih. Brez šol je bilo 8 moških in 12 žensk, skupaj 20. Samo štiri razrede osnovne šole je imelo 54 moških in 50 žensk, skupaj 104. S končano osnovno šolo je bilo 36 moških in 64 žensk, skupaj 100. Morda skoraj dvakratno število ženskih lahko pripišemo njihovi večji pridnosti. Nasprotno je s šolanostjo na šolah za kvalificirane in visoko kvalificirane delavce, za katere imajo moški večje zanimanje in potrebe kakor ženske. Take šole je končalo 37 moških in le 6 žensk, skupaj 43. Gimnazijsko izobrazbo je navedel samo eden. Na srednjih strokovnih šolah so se izšolale 4 osebe, na višji 1 in na visoki 1. Vsi ti so bili iz Dolenje in Gorenje Dobrave. Za 2 osebi popisovalci niso mogli ugotoviti šolanosti. Nepismene so bile 3 ženske, stare nad 65 let, in 1 moški, star med 15 in 19 leti.

Zaposlitev prebivalstva

Od 301 prebivalcev teh štirih naselij jih je 191 ali 63,5 % aktivnih, med temi 100 moških in 91 žensk. Upokojencev je 16 ali 5,3 %, vzdrževanih pa 94 ali 31,2 %. Delež aktivnih je znatno večji kot povprečno v Jugoslaviji, pa tudi kot v Sloveniji (glej Loške razglede 1974, str. 125), deleža upokojenih in vzdrževanih pa sta znatno manjša.

Skoraj tretjina (30,5 %) prebivalcev je zaposlena v industriji in rudarstvu. Delo jim dajejo predvsem podjetja v Gorenji vasi (Jelovica, Alpina) in v Škofji Loki (Kroj, Termika) ter rudnik urana v Žirovskih vrhu. Po nekaj teh vaščanov je zaposlenih skoraj v vseh bližnjih podjetjih (v Gorenji vasi pri Šeširju, na Hotavljah pri Marmorju, v Škofji Loki pri LTH, Peksu, Gorenjski predil-

191-63,5%						94-31,2%	
Δ	K	T	I	V	N	I	VZDRŽEVANI
INDUSTRIJA RUDARSTVO 92-30,5%			KMETIJSTVO 48-16%		OSTALE DEJAVNOSTI 51-17%		OSTALI VZDRŽEVANCI 82-27,2%
					UPOKOJENI		
					16 5,3%	12 4%	

Prebivalstvo po zaposlitvi

nici, Avtokovinarju, Inštalacijah, Embalažno grafičnem zavodu, v Bodovljah pri Termiki in v Retečah pri Iskri). Pri Uranu ima zaslužek 12 ljudi, od tega 8 priseljencev in 4 domačini. V kmetijstvu je aktivnih 48 (o tem več v naslednjem poglavju). V prometu je zaposlenih 11 (delavci in uslužbenci pri Alpetouru in prevozniki), v trgovini in gostinstvu 10 (gostilna je samo na Dolenji Dobravi št. 24), v obrti 9 (2 mehanika, 2 čipkarici, ključavničar, zidar, krojač, mesar, mizar; več mizarjev dela v Jelovici, čevljarjev v Alpini, krojačev in šivilj v Kroju in so šteti kot industrijski delavci), v kulturi in sociali 7, v gradbeništvu 5 (Gradis, Tehnik), v družbeni dejavnosti 2, v gozdarstvu 1, ostalo 5. Kakor je že iz teh podatkov razvidno, se mnogo vaščanov vsak dan vozi na delo izven domače vasi.

Kmetijstvo

Okolica Gorenje vasi z dolino Brebovnice je bila naseljena s Slovenci pred sredino 13. stoletja. Urbar iz leta 1318 navaja med drugimi In Hard Inferiori, današnje Dolenjo Dobravo s tremi hubami (kmetijami), In Hard Superiori, današnje Gorenjo Dobravo s štirimi hubami in Witodras, današnji Todraž z dvema hubama. Tu obravnavana naselja in kmetijstvo v teh krajih je torej staro več kot 700 let. Urbar iz leta 1500 ima vpisano še isto število gruntov. V 16. in 17. stoletju se je razvilo tudi kajzarstvo in urbar iz 1630 navaja na Dolenji in Gorenji Dobravi po tri kajže. Leta 1825 so bili na Dolenji Dobravi poleg 3 gruntov še 4 tretjinski grunti in 17 kajž (zraven so štete tudi kajže na sedanjih Dobravščah), na Gorenji Dobravi poleg 4 gruntov 1 tretjinski grunt in 5 kajž, v Todražu pa poleg 2 gruntov 2 kajži.¹⁴

Od kmetijstva je v teh vaseh odvisnih še 60 ljudi, tj. približno petina prebivalstva, od teh je 48 aktivnih kmetijskih delavcev in 12 vzdrževanih otrok in preužitkarjev. Največji delež kmetijskega prebivalstva — 9 ali 56 % — ima mali, od Gorenje vasi najbolj oddaljeni Todraž. Na Dobravščah znaša ta delež 14 ali 23,7 %, na Gorenji Dobravi 17 ali 16,8 %, na Dolenji Dobravi pa 20 ali 16 %.^{4, 6, 8, 9}

Naslednice tistih prvotnih gruntov so gotovo še danes največje kmetije. Na Dolenji Dobravi so to Žgajnarjeva, Homčeva in Janezova (ta že precej zmanjšana), katerih domovi stoje na pomolu najnižje police. Na Janezovi domačiji je še dobro ohranjena nabožna slika in na njej podoba starih, deloma še lesenih dveh poslopij.

Za primer stanja in načina kmetovanja navajam Žgajnarjevo kmetijo, kjer sta mi mati in sin kljub obilnemu delu rada med razgovorom pojasnjevala svoje razmere,¹⁵ medtem ko pri obeh sosedih niso bili voljni za to. Žgajnarjeva kmetija ima 38 ha 52 a 18 m² zemljišč, ki so po kategoriji kulture takole razdeljena: njiv je 12,6 %, travnikov 12,3 %, sadovnjaka 0,3 %, pašnika 2,8 %, gozda 71 % in neplodnega sveta 1 %.¹⁶ Na gruntu živita samo mati — vdova in sin. Od 6 otrok so 3 hčere poročene na bližnjih kmetijah, en sin ima hišo v Gorenji vasi in se vozi na delo v Bodovlje, drugi sin je doštudiral za živinozdravnika, tretji je doma za gospodarja. Domačija, ki sestoji iz velike nadstropne hiše cerkljansko-loškega tipa, velikega in manjšega gospodarskega poslopja, stoji na vzhodnem rtu nizke police. Pod polico proti potoku Brebovnici je prodnat, proti Mihevku močvirnat svet. Večina njiv in travnikov je okoli doma, gozda pa v Jejdomem brdu. Sadovnjak je pri hiši. Njive imenu-

jejo: pri zeljniku, ta dolga, na pašnah, pri novem kozlu, pod bajto, pod kozlam, na Mrzliku; v travnike so jih pustili v Blatih in na Plesah, to je laz v gmajni na bregu Jejdivnega brda, tam je zdaj pašnik. Travniki so: pod hišo, pri kozlu, na prod, Polud (mokrot), Krvavc onstran Mihevka in za Sovra.

Glavni dohodek daje živinoreja. Ob mojem obisku je bilo v hlevu 24 glav govedi, krave, telice in bikci za pitanje (ti imajo manj masti in več mesa). Hlev še ni moderniziran, gnojnica se sicer odteka, gnoj pa morajo voziti ven, živino imajo priklenjeno, ker se tako najbolj redi. Govedo redijo za meso, odvažajo pa vsak dan mleko v zadrugo v Gorenjo vas, le nekaj litrov ga oddajajo bližnjim strankam. Tudi konja imajo še, v vasi so samo še štirje. Redijo 4 prašiče, prašičke so kupili v Žirovskem vrhu in v Brežicah, enega spitanca bodo prodali, druge zaklali za dom. Kokoši imajo okoli 20. Med vojno so redili tudi ovce zaradi volne.

Moker svet je še dober za koruzo in deteljo, slab pa za krompir. Krompir pridelujejo le za dom in za prašiče. Koruze imajo eno njivo za zrnje, dve za siliranje. Za silažo gojijo večjo sorto in jo bolj zgodaj pospravijo, zrnje dajejo tudi prašičem in živini. Koruzi škoduje neki plevel, ki ji odvzema hrano. Razen koruze so glavni poljski pridelki krmne rastline — črna detelja, pesa, repa in korenje. Pred vojno so sejali vse vrste žita, letos so pridelali samo pšenico, ki je kljub deževnemu letu zelo dobro obrodila. Seme sorte Marinka so dobili v zadrugi. Ajdo so popolnoma opustili, ker je zanjo svet premoker in jo srne preveč uničujejo.

Gozd je mešan. Sekajo manj, kot dovoljuje etat, ker je pri hiši premalo delovne sile, najemanje sekačev pa bi bilo predrago. Prodajo smrekove hlode in les za celulozo, zase pridobijo drva. Pomemben je gozd — pravijo mu gmajna — zaradi stelje. Menjaje grabijo listje in borovje zdaj v tem, zdaj v onem delu gozda. Za nabiranje borovnic in gob ni časa, poberejo jih drugi. Oglja tu nihče več ne kuha.

Od sadja imajo v glavnem jablane — voščenske in tepke — moštnice. Sadno drevje je bolj staro in ga ne škropijo. Jabolk ljudje ne kupujejo, saj drugod dobijo bolj izbrana. Porabijo jih za žganje in mošt, nekaj jih posušijo. Leta 1932 je pokojni gospodar vsadil štiri orehe, a so samo enkrat do sedaj rodili. Orehom in kostanju tod ne prija.

Pšenico dajo mlet v Karlovec v Žirovskem vrhu. Za hrano kupujejo sladkor, olje, sol, poleti meso, kako leto tudi moko. Belijo z mastjo. Živino in mleko prodajo zadrugi.

Zadnja štiri leta imajo dva silosa, enega za travo, drugega za koruzo. Brez strojev en sam mož pri hiši ne bi mogel opraviti vsega dela. Zdaj imajo traktor, nakladač, obračalnik in motorno žago. Mlatilnica je že stara, moderne nima nihče v vasi, ker sejejo malo žita. Sejalnik je za konjsko vprego. Pri hiši je tudi osebni avto, kakor pri večini hiš v vasi. V prostorni kuhinji imajo velik štedilnik na drva, od gospodinjskih strojev pa pralni stroj. Imajo kopalnico, ne pa še stranišča na izpiranje. Domačija je opremljena z elektriko in vodovodom s Trebiže. Plačujejo požarno, zdravstveno in starostno zavarovanje.

Na Gorenji Dobravi sta največji kmetiji Martinčeva št. 2 in Čadeževa (nad 25 in 28 ha),¹⁶ ki pa ne premoreta, toliko gozda kakor kmetije na Dolenji Dobravi. Z obeh hodiata gospodinja in sin oziroma gospodar in sin na delo drugam in ni nobene prave kmetije, kjer bi noben član družine ne donášal

zaslužka od nekmetijskega dela. Le pri dveh kajžah (št. 20 in 26) z nekaj nad 1 ha zemljišča živita dve oziroma ena ženska, ki ne hodijo drugam na delo.

Nekdanje kajžarsko naselje Dobravšce nima velikih kmetij. Največ imajo nekaj nad 7 ha zemlje. Vse hiše so odvisne od zaslužka izven kmetijstva. Drugače je v Todražu, kjer sta veliki kmetiji pri Vrbanici (št. 2) in pri Trohi (št. 1) odvisni le od kmetijstva. Prva ima nekaj nad 66 ha zemlje, druga nekaj nad 49 ha, pri obeh je večina površine pod gozdom (53 in 38 ha), obdelovalne zemlje pa je razmeroma malo.

Navajam nekoliko značilnosti o kmetovanju na Trohovi kmetiji.⁹ Gozdove ima na Žirovskem vrhu in pod Črno goro, v njih prevladujejo hrast, bukev in smreka. Etat je precej velik, ves les prodajo gozdnemu gospodarstvu, razen nekaj kubikov za dom; če potrebujejo več lesa, je treba različno plačati. Kovačeve žage ni več, hlode je treba zvoziti v Sovodenj, Žiri ali Polhov Gradec. Dohodek je tudi od živinoreje, tj. od prodaje živine, mleka, prašičkov in jajc. Konja imajo pri treh hišah. Zemlja v dolini je od velike povodnji 1926 mnogo slabša, ker je voda naneseala proda in peska, zaradi česar jo zelo prizadene morebitna suša. Po bregovih je težka ilovnata prst. Njive opuščajo zaradi pomanjkanja delovne sile in zaradi škode, ki jo povzročajo srne in divji prašiči. Pri Trohovich so včasih pridelali do 60 mernikov fižola, zdaj dobijo le malo stročja. Pridelujejo krmne rastline, toda korenje opuščajo, ker ni časa za pletev. Ku-povati morajo moko, meso, sol, a zabele ne. Hlevov nimajo moderniziranih, tudi silosa še ni nikjer v vasi, nabavili pa so traktor za oranje, kosilnico, obračalnik in motorno žago. Sadovnjak daje jabolka in hruške. Pozabiti ne morejo uničenja sadovnjaka, ko je povodenj v letu 1926 vzela nad sto debel sadnega drevja.

Elektriko ima vsaka hiša, vodovoda pa Todraž nima, saj je dosti studencev izpod Črne gore in Žirovskega vrha. Obrtnik je samo mizar. Pri Kovaču, kjer je nad 17 ha zemlje, seveda skoraj tri četrtine gozda, živita samo gospodar in gospodinja, pa še ta hodi delat v tovarno Alpina v 4 km oddaljeno Gorenjo vas. Skozi Todraž in obe Dobravi vozi redni avtobus iz Suhega Dola.

Viri

1. Osnovna državna karta 1:10 000, list Škofja Loka 6, Geodetski zavod SRS 1972.
 2. Fr. Kossmat, Geologische Karte Bischoflack und Idria, 1910 (s popravki Antona Ramovša).
 3. Imenik krajev vojvodine Kranjske, Ljubljana 1874, str. 39.
 4. Franc in Silvestra Ferlan, Dol. Dobrava 1.
 5. Jožef Oblak, Dol. Dobrava 7.
 6. Ciril Trček, Gor. Dobrava 9 in Jožefa Prelog, Gor. Dobrava 3.
 7. Jožef Oblak, Dol. Dobrava 7, Marija in Pavla Frlic, Gor. Dobrava 20.
 8. Ciril Justin, Dobravšce 1.
 9. Francka Selak, Todraž 1.
 10. Rezultati za stanove po naseljih — Opština Škofja Loka, Savezni zavod za statistiko Beograd 1972.
 11. Rezultati za stanovništvo i domaćinstva po naseljih — Opština Škofja Loka, Savezni zavod za statistiko Beograd 1972.
 12. Krajevni leksikon Slovenije I. knjiga, Ljubljana 1968, str. 348/349.
 13. Krajevni urad Gorenja vas, gospodinjiski listi obravnavanih vasi.
 14. P. Blaznik, Kolonizacija Poljanske doline, Ljubljana 1938, str. 7, 9, 50.
 15. Marija in Janez Bogataj, Dol. Dobrava 22.
 16. Posestni listi k. o. Dolenja Dobrava, Geodetska uprava Škofja Loka.
- Krajevnomu uradu Gorenja vas, Geodetski upravi Škofja Loka in vsem navedenim in nenavedenim domačinom, ki so mi pomagali z ustnimi podatki, se za prijazno pomoč lepo zahvaljujem.

Résumé

LES VILLAGES À L'EMBOUCHURE DE BREBOVNICA

L'auteur de l'article continue sa description des villages dans la vallée de Poljane du numéro de Loški razgledi de l'année passée (LR 1974, pp. 119—136) par la description des villages voisins comme Dolenja et Gorenja Dobrova, Dobravšče et Todraž qui eux-aussi seront exposés à des changements sociaux et économiques à l'ouverture de la mine d'uranium. Dans cet article, l'auteur note la croissance actuelle du nombre des bâtiments et cite les noms patronymiques de leurs propriétaires. Il constate un baissement du nombre d'habitants surtout des paysans et il explique l'emploi actuel des habitants. Dans un chapitre à part, il montre l'état de l'agriculture et les méthodes de travail qu'on y emploie actuellement.